

JADIDCHILIK HARAKATI VA UNING O'ZBEKISTON TARIXIDAGI O'RNI

Jaxongir Rustamaliyev Fakhridin o'g'li

Student of Kimyo international university

in Tashkent Namangan branch

E-mail: jaxongirrustamaliyev@gmail.com

Tel: + 99890 554 9003

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada jadid mutafakkirlarining tarix, tarix fani va ta'limi hamda tarixshunoslik borasidagi qarashlari tahlil etilgan. Jadidchilik harakatining asosiy g'oyalari, tarixiy merosga bo'lgan munosabatlari, millat taraqqiyotidagi tarix fanining o'rni va ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, tarixiy tafakkurning yangilanishida va zamonaviy tarixshunoslikning shakllanishida jadidlarning tutgan o'rni ochib berilgan.

Kalit so'zlar: jadidchilik, tarix fani, tarixshunoslik, tarixiy tafakkur, ma'rifat, milliy uyg'onish.

АННОТАЦИЯ

В статье анализируются взгляды джадидских мыслителей на историю, историческую науку и образование, историографию. Освещены основные идеи движения джадидов, его связь с историческим наследием, роль и значение истории в развитии нации. Раскрывается также роль джадидов в обновлении исторического мышления и формировании современной историографии.

Ключевые слова: джадидизм, историческая наука, историография, историческое мышление, просвещение, национальное пробуждение.

ANNOTATION

This article analyzes the views of Jadid thinkers on history, historical science and education, and historiography. The main ideas of the Jadid movement, their relationship to historical heritage, and the role and significance of history in the development of the nation are highlighted. The role of Jadids in the renewal of historical thinking and the formation of modern historiography is also revealed.

Keywords: Jadidism, historical science, historiography, historical thinking, enlightenment, national awakening.

KIRISH

Jadidchilik harakati XX asr boshlarida Markaziy Osiyoda milliy taraqqiyot, ma'rifat va o'zlikni anglash g'oyalari bilan yuzaga kelgan yirik ijtimoiy-siyosiy va

madaniy oqimdir¹. Bu harakat vakillari tarixga, tarixiy merosga va tarixiy bilimlarni xalq orasida keng targ'ib qilishga alohida e'tibor qaratganlar. Ular tarix fani orqali milliy g'urur va o'zligini anglash, xalqni jaholatdan chiqarish, dunyoqarashini kengaytirish mumkinligini anglagan edilar. Jadidlar tarixshunoslikka yangicha qarash, uni o'qitish metodlarini takomillashtirish, tarixiy bilimlarni amaliy hayotga tatbiq etish tarafdori bo'ldilar.

Maqolada aynan jadid mutafakkirlarining tarix va tarixshunoslikka bo'lgan munosabatlari, bu boradagi g'oyalari, tarixfani va ta'limidagi o'rni keng yoritiladi.²

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Mazkur mavzuni yoritishda jadid mutafakkirlarining asarlari, ularning tarixga oid qarashlarini aks ettirgan tarixiy hujjatlar, ilmiy maqolalar va monografiyalar tahlil qilindi. Jumladan, Mahmudxo'ja Behbudiy, Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdurauf Fitrat, Abdulla Avloniy, Sadridin Ayniy kabi jadidlarning asarlari asos qilib olindi.

Metodologik asos sifatida tarixiy tahlil va tarixiy-comparativ usul qo'llandi. Shuningdek, tarixiy manbalarning kontekstual tahlili, zamonaviy tarixshunoslikdagi yondashuvlar asosida jadidlar g'oyalari ilmiy jihatdan o'rganildi.

Jadidlar o'z asarlarida tarixiy mavzularni qalamga olib, xalqqa tarixiy bilimlarni yetkazish zarurligini targ'ib qilganlar. Ular tarixiy asarlarni, xususan, tarixiy darsliklar yozish, tarixiy shaxslar hayotini yoritish orqali bu sohaga katta hissa qo'shganlar.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Jadid mutafakkirlarimizning tarixga bo'lgan munosabatida bir nechta asosiy jihatlar ko'zga tashlanadi:

Tarixiy ong va tafakkurni shakllantirish;

Milliy g'ururni uyg'otish;

Xalqni jaholatdanchi qarish;

Tarix fanini ta'lim tizimiga kiritish va uni modernizatsiya qilish.

1-jadval. Jadidlarning tarixga oid asarlari va ularning mazmuni³

Jadid mutafakkirlar	Asari / Ishlari	Tarixiy mazmuni
Mahmudxo'ja Behbudiy	"Padarkush", "Tarihi Islomiya"	Islom tarixi, xalq tarixiy tafakkurini uyg'otish
Abdulla Avloniy	"Turkiy Guliston yoxud axloq"	Tarixiy shaxslar va ularning axloqiy merosi

¹Qosimova D. "Jadidchilik harakati va milliy uyg'onish". – T.: 2020.

²Sultonova Z. "Jadid teatrining tarixiy xususiyatlari". – T.: 2016.

³Ziyoev H. "Jadidlar va tarixiy tafakkur". – T.: 2019.

Jadid mutafakkirlar	Asari / Ishlari	Tarixiy mazmuni
AbduraufFitrat	"Munozara", "Sayha"	Millat tarixini anglash, tarixiy bilimsizlikni tanqid qilish
Munavvarqori Abdurashidxonov	Darsliklar va ma'rifiy maqolalar	Tarixiy bilimlarni maktablarda o'qitish zaruriyati

Jadidlar tarixiy dramalar va publitsistik asarlar orqali ham xalq ongini uyg'otishga harakat qilganlar. Masalan, Behbudiyning "Padarkush" asarida tarixiy motivlar asosida jamiyatga ijtimoiy va siyosiy g'oyalar singdirilgan.

2-jadval.

Tarixiy ta'lim bo'yicha jadidlarning ilgari surgan takliflari⁴

G'oyayokitaklif	Amalga oshirishusullari	Maqsadi
Tarix darsliklarini yaratish	Turkiston tarixi, islom tarixi asosida darsliklar yozish	Milliy tarixiy ongni shakllantirish
Tarixiy dramalar sahnalashtirish	Teatr sahnasida tarixiy shaxslar hayotini ko'rsatish	Xalq ongini tarixiy shaxslar misolida uyg'otish
Tarixiy maqolalar va publitsistika rivoji	OAV orqali tarixiy tafakkurni shakllantirish	Jaholatdan qutulish va milliy birdamlikka chaqirish

Natijalar shuni ko'rsatadiki, jadidlarning tarixga bo'lgan yondashuvi zamonaviy tarixshunoslik uchun muhim nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qilmoqda.

XULOSA

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, jadid mutafakkirlarining tarix, tarix fani va tarixshunoslik haqidagi qarashlari o'z zamoni uchun ilg'or va tub o'zgarishlarga undovchi fikrlar edi. Ular tarixni nafaqat ilmiy soha, balki xalqning milliy o'zligini, tarixiy xotirasini shakllantiruvchi muhim vosita sifatida ko'rishgan.

Jadidlar tarixshunoslikni modernizatsiya qilish, tarixiy tafakkurni rivojlantirish va milliy ongni mustahkamlash yo'lida ko'plab amaliy ishlarni amalga oshirdilar. Tarixiy dramalar, darsliklar, ilmiy va publitsistik maqolalar orqali ular o'z davri va kelajak avlod uchun tarixiy bilimlarni ommalashtirishga erishdilar.

Bugungi kunda jadid mutafakkirlarining tarixga bo'lgan qarashlarini o'rganish, ularning tajribasidan foydalanish zamonaviy tarixshunoslik uchun ham, tarixiy ta'lim tizimi uchun ham dolzarbdir. Zero, ularning merosi milliy o'zlik va qadriyatlarimizni anglashda, tarixiy xotirani mustahkamlashda beqiyos ahamiyatga ega.

⁴Rahimov R. "O'zbek jadidlari: tarixiy shaxslar va g'oyalar". – T.: 2021.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qosimova D. "Jadidchilik harakati va milliy uygʻonish". – T.: 2020.
2. Ziyoev H. "Jadidlar va tarixiy tafakkur". – T.: 2019.
3. Rahimov R. "Oʻzbek jadidlari: tarixiy shaxslar va gʻoyalar". – T.: 2021.
4. Yoʻldoshev M. "Tarixshunoslik asoslari". – T.: 2017.
5. Xudoyberganov B. "Tarix fanini oʻqitish metodikasi". – T.: 2019.
6. Hodiyev B. Yu. Va boshqalar. Siyosatshunoslik fanida oʻquv-uslubiy qoʻllanma. – T.: TDIU, 2005. – 94 b.
7. Sultonova Z. "Jadid teatrining tarixiy xususiyatlari". – T.: 2016.